

Hvad har vi lært?

Poul Nyrup Rasmussen

Landsorganisationen i Danmark

SUMMARY: Denmark's twin problems of economic imbalance: Unemployment and the balance of payments deficit must be solved simultaneously — in the same period of time. It is imperative to the stability in the solutions, that the total policy is based on consensus in the society. Pension saving based on all-covering legislation could be an important contribution to solve the saving and investment problems. Statutory profit sharing systems could further contribute to total saving and reduce distribution problems. A comprehensive, active industrial policy is needed to solve structural R&D needs and export-problems in industry.

1. Økonomi og politik hænger sammen

Af debatten om Danmarks økonomiske struktur og balanceproblemer kan der i hvert fald uddrages en lære: Der findes ingen enkle løsninger på vore økonomiske problemer – der er behov for en flerstrengt indsats, som inddrager mange forskellige økonomisk-politiske midler på forskellige niveauer.

Af den løbende samfundsdebat og på Nationaløkonomisk forenings konference kan også uddrages en anden erfaring: Den måde hvorpå vi definerer vores struktur- og balanceproblemer på – de løsninger, der foreslås af de forskellige samfundsdebattører er ikke uafhængige af det »ståsted« de har rundt om i samfundet.

Det er der ikke spor overraskende i – det er en klassisk konstatering, som måske har været gemt lidt bort i de senere års mere jomfruelige økonomisk-teoretiske debat.

Jeg har forstået at netop denne kendsgerning – det relative ståstedets betydning for de økonomisk-politiske synspunkter – især har optaget Hans Skov Christensen fra Dansk Arbejdsgiverforening.

Det er egentlig overraskende: Det er forhåbentligt ikke udtryk for at man i Dansk Arbejdsgiverforening mener at sidde inde med den skinbarlige »objektive sandhed« om, hvordan løsningen af vore økonomiske problemer skal gribes an.

Det vil i så fald være en misforståelse: Den økonomisk-politiske teori gør jo netop meget ud af at understrege, at »den objektive sandhed« i den økonomiske politik selvsagt ikke findes.

Det bærer Hans Skov Christensens indlæg da også præg af, når det anføres, at »omfanget af manglende frivillighed hos lønmodtagerne vil påvirke omkostningsstrukturen negativt og dermed forringe konkurrenceevnen samt give anledning til Crowding

Out i den øvrige opsparring«. Det synspunkt kan diskuteres og vil selvsagt afhænge af en lang række præciserende omstændigheder – i hvert fald har synspunktet – så generelt, som det her er formuleret – næppe rygdækning i et logisk uimodståeligt økonomisk teoretisk fundament.

Hans Skov Christensens synspunkter om frivillighed contra lovgivning er vel snarere udtryk for Arbejdsgiverforeningens helt klassiske synspunkt om frivillighed, – og som lige så sikkert er forbigået af generel lovgivning, sådan som det fremgår af dansk økonomisk og socialpolitisk historie i årene efter krigen.

Den kendsgerning, at samfundsdebattørens »ståsted« i samfundet har indflydelse på opfattelsen af, hvilke løsningsmuligheder der er fremkommelige – det synspunkt er hverken odiøst eller moralsk forkasteligt. Det er ganske naturligt – og et vigtigt udgangspunkt at fastholde i debatten – selvom det må erkendes, at Hans Skov Christensens synspunkt om, at »et strukturelt overskud på de offentlige finanser har et element af tvang« – et sådant synspunkt hører til de mere bizarre i den samfundsøkonomiske debat.

Økonomisk politik omfatter som bekendt bl.a. mennesker som en af økonomiens vigtigste agenter – og mennesker har det med at handle efter mønstre, som den økonomiske teori og modeldannelse ofte har sine vanskeligheder med at forudsige – jævnfør eksempelvis de store omsving i forbrugskvoten.

Politik og økonomi hænger sammen – sådan er det nu engang: Så meget desto vigtigere er det for klarheden i debatten, at netop holdningerne og præmisserne præciseres på forhånd og at konsistensen i de økonomiske ræsonnementer er sikret.

2. Samtidighed i løsningen af balanceproblemerne

Dansk fagbevægelses holdningsmæssige udgangspunkter for løsningen af vore økonomiske problemer er velkendte. I korthed kan de sammenfattes således:

- Bestræbelserne for at nedbringe den store arbejdsløshed i samfundet må have den mest fremtrædende plads i den samlede indsats. Specielt denne grundholdning er der megen grund til at understrege, fordi der i samfundsdebatten har kunnet konstateres en »glidning« i standpunkterne gennem det seneste tiår. Tilvænningsprocessen blandt alt for mange økonomisk-politiske beslutningstagere til et højt ledighedsniveau har været for hurtig efter fagbevægelsens opfattelse: Derfor er et perspektiv som rummer en fortsat høj ledighed i de nærmeste år på over 200.000 ikke acceptabelt. Derfor er det for fagbevægelsen en dobbelt understregning af vore balanceproblemer når eksempelvis Jørgen Hansen i sit indlæg peger på, at et »moderat optimistisk udgangsskøn« indebærer at ledigheden også i 1988 vil udgøre 250.000-260.000 arbejdsløse.
- Det andet udgangspunkt for fagbevægelsens økonomisk-politiske strategi er, at der

sideløbende med en markant nedbringelse af arbejdsløshedstallet må ske en samtidig væsentlig forbedring af status for betalingsbalancens løbende poster.

Hovedudgangspunktet er altså, at den økonomisk-politiske indsats bør tilrettelægges således, at der opnås samtidige forbedringer og fremskridt – både i bestræbelserne for at nedbringe arbejdsløsheden og underskuddet på betalingsbalancens løbende poster.

Det andet hovedsynspunkt for fagbevægelsen kan kort sammenfattes i ordet »consensus«: Holdbare, varige økonomisk-politiske løsninger må nødvendigvis sammensættes således, at de er udtryk for et afvejet kompromis mellem alle grupper i samfundet.

Vor økonomisk-politiske historie er da også – i alle tilfælde i efterkrigsårene – kendetegnet ved netop denne consensus-linie. Bortset fra de allerseneste par år har det som regel været bestræbelsen, at større økonomisk-politiske indgreb har rummet den nødvendige balance.

Netop denne »filosofi« hører med til erfaringsgrundlaget for det man kalder den skandinaviske samfundsmodel. Det er faktisk en del af »hemmeligheden« omkring den stabilitet, som trods alt kendetegner det danske arbejdsmarked og samfund som helhed – og den forholdsvis gode produktivitet vi er vant til – og det høje velfærdsniveau med den stærke grad af social beskyttelse for de svageste grupper, som trods alt stadig kendetegner landet.

Sidst, men ikke mindst – i lys af kravet om samtidighed i løsningen af de samfundsøkonomiske balanceproblemer og consensus-udgangspunktet – er det også overbevisningen, at den største gennemslagskraft for økonomisk-politiske indgreb opnås i det omfang man kan forene reformer med den – i veldefineret forstand – »nødvendige økonomiske politik«.

3. En ambitiøs produktionsstrategi

Det er fagbevægelsens udgangspunkt, at der bør tilrettelægges en i forhold til de nuværende linier betydelig mere ambitiøs produktionsstrategi for dansk økonomi. Over de næste 5-6 år bør den samlede indsats i den økonomiske politik, industripolitikken, uddannelsespolitikken o.s.v. tilrettelægges med det samlede formål

- at ledigheden ved slutningen af perioden er nedbragt til under 100.000
- at der i slutningen af perioden er opnået stabil ligevægt på betalingsbalancens løbende poster.

Med det udgangspunkt kan man være enig i de af Jørgen Hansen definerede karakteristika ved produktionsstrategien:

- Væksten i betalingsbalanceerhvervenes produktion skal være større end væksten for økonomien som helhed.

- Danske virksomheder skal vinde markedsandele – i særdeleshed på eksportmarkederne.
- De faste investeringer i erhvervslivet skal fortsat ligge på et højt niveau.

Til de af Jørgen Hansen definerede karakteristika skal blot tilføjes to yderligere synspunkter: For det første er det opfattelsen i LO, at der er behov for stigende faste investeringer udover det niveau, der kendetegner 1986. Det hænger dels sammen med behovet for en bredere definition af investeringsbegrebet – men også fordi væksthiveauet bør tilstræbes højere end det af Jørgen Hansen skitserede.

Dette sidste synspunkt er dobbelt vigtigt fordi det også er en forudsætning for at kunne realisere de stærkere målsætninger omkring nedbringelsen af ledigheden.

I lys af den ambitiøse produktionsstrategi kan man også være enig i Anders Ølgaards grundsynspunkt: En forudsætning for, at der kan komme ligevægt på betalingsbalancen er, at enten må den private opsparing stige eller også må den offentlige sektor skabe et overskud der er tilstrækkeligt stort til at afbalancere den private sektors opsparingsunderskud.

Svaret herpå er bl.a. en omfattende pensionsreform – men det skal tilføjes for god ordens skyld, at en stærkere opsparing ikke automatisk sikrer det nødvendige høje investeringsniveau. Dermed er jeg fremme ved det lidt kontroversielt formulerede standpunkt: Den grundlæggende problemstilling i dansk økonomi er egentlig ikke om betalingsbalanceproblemet vil blive løst eller ej – det vil under alle omstændigheder blive løst – enten på vore danske præmisser eller på udenlandske långiveres! Det fundamentale spørgsmål er derfor snarere på hvilket væksthiveau vi skal tilstræbe at løse de danske betalingsbalanceproblemer!

I konsekvens af fagbevægelsens grundsynspunkt – at der bør tilstræbes samtidige løsninger på ledigheds- og betalingsbalanceproblemerne – er konsekvensen uundgåeligt at tilstræbe det højest mulige økonomiske væksthiveau.

Denne samlede udfordring er der ingen enkle løsninger for. Det forudsætter en flerstrengt indsats. Det forudsætter en indsats som både udfolder sig på makroniveau og mikroøkonomisk niveau. Det forudsætter en kombineret indsats, der både har konsekvenser på det korte og på det længere sigt.

Den her definerede udfordring forudsætter også løsningen af, hvad man kunne kalde Danmarks tre klassiske problemer, som har nøje sammenhæng med vore balanceproblemer:

- Investeringer contra privatforbrug.
- Eksportevnen.
- Investeringer contra indtjening.

4. Første klassiske problemstilling: Investeringer contra privatforbrug

Det har bl.a. været kendetegnende for perioden 1983-85

- at de private investeringer har befundet sig på et højt niveau,
- at det samlede private forbrug i samme tidsrum har været stærkt stigende,
- og at eksportudviklingen har været klart utilstrækkelig i forhold til den økonomiske størrelsesorden.

I maj-rapporten fra Det økonomiske Råds Formandsskab er de centrale efterspørgselskomponenter opgjort således:

	Real stigning fra året før		
	1985	1986	1987
	pct.		
Privat forbrug	3,5	4,0	2,3
Private erhvervsinvesteringer	21,5	6,2	-7,0
Vareeksport	4,4	2,4	2,8

Kilde: Rapport fra Det økonomiske Råds Formandsskab, maj 1986.

I lyset af presset fra underskuddet på betalingsbalancen og ønsket om den størst mulige fremtidige forbedring af ledighedstallene og betalingsbalancens stilling er det afgørende spørgsmål: Hvordan tilrettelægger vi en udvikling, som samtidig indebærer et permanent højt investeringsniveau, et højt eksportniveau og en afdæmpet stignings-takt i det private forbrug?

Dette velkendte ønske om et mere varigt »demand shift« – fra privat forbrug til investeringer og eksport – på et højt væksth niveau er næsten klassisk i den danske økonomisk-politiske debat.

Måske har vi i dansk økonomisk politik alt for ofte været henvist til at tage i brug de mere klassiske finanspolitiske instrumenter: En forøgelse af det offentlige afgiftstryk eller en begrænsning af det offentlige forbrug.

Der er ikke tvivl om, at disse finanspolitiske instrumenter »virker« i den forstand at udvalgte dele af den samlede efterspørgsel påvirkes. Alligevel er anvendelsen af de klassiske finanspolitiske instrumenter ikke altid lige heldig i den konkrete økonomisk-politiske situation.

Når det gælder det samlede offentlige forbrug kan man være enig i, at den offentlige sektor som helhed ikke kan vokse så stærkt som væksten i betalingsbalanceerhvervene i de kommende år. Til dette grundsynspunkt må dog føjes enkelte forbehold:

- For det første er afgrænsningen af betalingsbalanceerhvervene efterhånden blevet mere flydende. Det gælder både i forhold til den klassiske byggesektor og det gælder

i forhold til dele af den offentlige sektor. Her skal blot nævnes systemeksportområdet, der i stigende omfang inddrager offentlige aktiviteter.

- For det andet forudsætter en kraftigere udbygning af betalingsbalanceerhvervene et tættere og mere intensivt samvirke mellem den private og den offentlige sektor. Det gælder såvel uddannelsesområdet, teknologiområdet som eksportaktiviteterne.
- For det tredje må udviklingen i den offentlige sektor også afvejes med hensynet til udviklingen i beskæftigelsen og det generelle serviceniveau.

Alt i alt er det ikke fremkommeligt for den samlede »samtidigheidsmålsætning« for betalingsbalance- og ledighedstal at tilstræbe en fastlåst »nul-stilling« for den offentlige sektor over en længere årrække – men derimod bør det som nævnt fortsat sikres, at væksten for den offentlige sektor er klart lavere end væksten i k-sektoren i en periode.

Traditionelle afgiftsforhøjelser virker som bekendt også direkte på forbruget. Men også her melder spørgsmålet sig om effekterne på blot lidt længere sigt – jævnfør de seneste års erfaringer omkring kreditfinansieret forbrugsudvidelse og de nyeste omsving i den private forbrugskvote.

Endelig bør vel fremhæves, at hverken offentlig forbrugsafdæmpning eller afgiftsforhøjelser sikrer at investeringernes stigningstakt accelererer. Der skabes ganske vist umiddelbart »plads« hertil, men ingen sikkerhed for at de forøgede investeringer bliver en realitet. Dertil kommer som nævnt den mulige »indkomstreaktion«, kreditfinansieret forbrugsforøgelse og/eller ændringer i den private forbrugskvote.

5. En pensionsreform – med flere effekter

I denne sammenhæng bliver vort tidligere nævnte synspunkt om at forene »den nødvendige økonomiske politik« med reformer interessant: Her må specielt debatten om en pensionsreform sættes i fokus.

I al ubeskedenhed kan det vel fastslås, at det forslag som Socialdemokratiet har fremlagt i Folketinget – udarbejdet i nært samarbejde med LO – har dannet udgangspunkt for den bredere debat om pensionsspørgsmålet.

Det er et hovedudgangspunkt for Socialdemokratiets og LO's pensionsoplæg at de uligheder, der tegner sig i levevilkårene for pensionisterne indenfor de kommende år er klart uacceptable. Skævhederne i indkomstfordelingen blandt pensionister vil blive mere og mere udtalt i takt med, at flere og flere pensionister får udbetalt større og større pensioner fra pensionskasser eller anden form for pensionsopsparing.

I dag har skønsmæssigt 750.000 erhvervsaktive en eller anden form for pensionsopsparingsordning som led i deres ansættelsesaf tale. Resten af arbejdsstyrken eller ca. 1,4 mio. mennesker har ingen pensionsopsparing – udover ATP-ordningen. Dette ulighedsproblem kan kun løses gennem en omfattende lovbaseret og målrettet pensionsreform.

Det andet udgangspunkt for Socialdemokratiets og LO's pensionsreformoplæg er, at skabe mere holdbare løsninger på de langsigtede fordelingspolitiske problemer, som knytter sig til en uændret forlængelse af de nuværende udviklingstendenser omkring pensionistbyrde og forsørgerbyrde.

For det tredje er forslagsstillerne meget bevidste om, at den praktiske tilrettelæggelse af reformen kan få ganske gunstige virkninger for den samlede samfundsøkonomi.

I debatten om pensionsreformen har det været et hovedspørgsmål, hvorvidt reformen bør baseres på lovgivning eller såkaldte »frivillige aftaler«. Der er flere årsager til, at pensionsreformen bør baseres på omfattende lovgivning:

- Løsningen af de mange alvorlige samspilsproblemer forudsætter ganske enkelt lovændringer på en lang række områder.
- Det private arbejdsmarked er på mange måder sammensat anderledes end den offentlige sektor. – Derfor vil et forsøg på at gennemføre aftalebestede pensionsordninger for de 1,4 mio. lønmodtagere, som ikke i dag er tilknyttet en arbejdsmarkeds-pension – støde på en lang række praktiske vanskeligheder. Indenfor LO's og DA's fælles overenskomstområde findes ialt ca. 4-500 forskellige overenskomster. Dertil kommer at DA's område næppe omfatter mere end ca. 370-380.000 lønmodtagere. For hele det private arbejdsmarked kan skønmæssigt anslås at eksistere flere tusinde forskellige overenskomster.
- Organisationsstrukturen på det private arbejdsmarked – mange små virksomheder og mange af hinanden uafhængige overenskomster (eksempelvis bygge- og anlægsbranchen, hotel- og restaurationsbranchen og detailhandelen) – er sådan indrettet at der kun med vanskelighed kan opnås ensartede overenskomstaftaler om pensionsbidragenes størrelse.
- Det tempo, hvori man vil kunne opnå fremskridt – fra overenskomstområde til overenskomstområde – vil formentlig også variere betydeligt.
- Forskelle i døds- og invaliditetsrisiko mellem de enkelte områder ville – selv i tilfælde at ens bidrag – blive afspejlet i pensionerne. Eksempelvis er det velkendt, at den direkte arbejdsskaderisiko for HK-området gennemsnitligt er lavere end for de af Kvindelige Arbejderforbund ansatte i fiskeindustrien. For fagbevægelsen kan det ikke begrundes at opbygge et pensionssystem, hvor pensionsrettighederne til sin tid vil være påvirket af relative forskelle i arbejdsskaderisikoen på danske arbejdspladser.
- Konsekvenserne af såkaldte frivillige aftalebestede ordninger vil også indebære nye vanskeligheder for mobiliteten på det private arbejdsmarked. For virksomhederne vil konsekvensen samtidig være større administrationsomkostninger og for lønmodtagerne betyder det lavere pensioner fordi en større del af deres pensionsbidrag skal gå til administration i pensionskasserne.
- Hertil kommer at lønmodtagere i perioder med arbejdsløshed vil være uden pen-

sionsoptjening – i modsætning til målsætningen i Socialdemokratiets og LO's reformoplæg.

En pensionsreform baseret på aftaler vil derfor let kunne bevirke, at mange lønmodtagere enten slet ikke vil være i stand til at opnå en aftale eller at aftaler vil mindske mobiliteten på arbejdsmarkedet.

Det er endelig opfattelsen at en bred samlet lovgivning – som baseres på concensus og forståelse blandt lønmodtagergrupperne – vil skabe større stabilitet på arbejdsmarkedet.

6. Fordelingsproblemer og »tikkende bomber«

Oplægget til en samlet pensionsreform vil i flere henseender få betydning for løsningsmulighederne af vore samfundsøkonomiske samfundsproblemer.

Men en forudsætning for at få tilvejebragt en større og bredere pensionsopsparing er som nævnt, at de samspilsproblemer, der er indbygget i vort sociale pensionsystem finder en hensigtsmæssig løsning. Her må det med det samme konstateres, at en indkomstuafhængighed for hele folkepensionen ikke er nogen farbar vej. Det vil enten udløse alvorlige fordelingspolitiske spændinger mellem generationerne på blot lidt længere sigt eller blokere for et »løft« i folkepensionen og dermed ikke medvirke til at løse ulighedsproblemerne i pensionisttilværelsen.

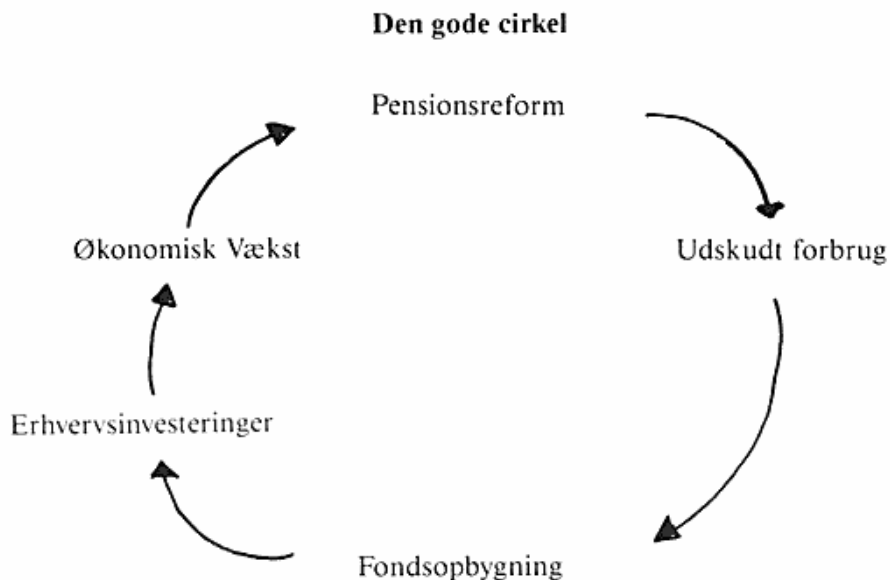
I dette lys er vort samlede pensionsoplæg også det eneste mulige alternativ: Kun ved at indføre en supplerende arbejdsmarkedspensionsordning for de grupper, der ikke i forvejen har nogen og ved at gøre folkepensionen indtægtsafhængig kan sikres, at de store uligheder mellem fremtidens pensionister indsnævres.

Den anden side af diskussionen om pensionistbyrden i fremtidens samfund tager sit udgangspunkt i den opfattelse, at der ikke vil være tilstrækkeligt med varer og tjenesteydelser til at honorere fremtidige pensionskrav, således at de fremtidige pensionsforpligtelser udgør en tikkende bombe under økonomien.

Jeg er ganske enig med Niels Christian Nielsen når han fremfører, at denne opfattelse i det store og hele er baseret på fejlræsonnementer. Som Niels Christian Nielsen siger det: »Hvis der er en tikkende bombe er det den manglende opsparing og spejlbilledet heraf, nemlig de utilstrækkelige investeringer, den dårlige betalingsbalance og den store udlandsgæld«.

7. Den gode cirkel

I samfundsøkonomiske henseende – og i tilknytning til de aktuelle makroøkonomiske problemer – er den vigtigste virkning af en bred forøget pensionsopsparing som led i en grundlæggende pensionsreform formentlig det gunstige bidrag til løsningen af det førømtalte »demand shift« problem.

Under realistiske forudsætninger vil en pensionsreform således kunne medvirke til at skabe en »god cirkel« – et dynamisk samspil mellem pensionsopsparing – stærkere investeringsvækst – en bedre sammensat økonomisk vækst – og dermed bedre muligheder for at imødekomme fremtidens pensionsforpligtelser.

Som vi ser det i LO er det en hovedopgave for Pensionsfonden – gennem investeringspolitikken at sikre medlemmernes nuværende og fremtidige pensioner. Det betyder i praksis, at investeringshorisonten meget vel kan være 25-30 år – hvilket sammenlignet med andre investorer er meget lang.

Kombineres investeringshorisonten med den betydelige opsamling af midler, der bliver tale om, tegner der sig interessante investeringsmuligheder. Fra et samfundsøkonomisk synspunkt og i lønmodtagernes interesse er der ikke tvivl om, at en større del af fondsopsamlingen bør anvendes til investeringer, der er med til at skabe økonomisk vækst og udvikling.

Set med den enkelte lønmodtagers øjne vil en pensionsreform af den type, som Socialdemokratiet og LO har fremlagt forslag om også få karakter af, at en vis del af den enkelte lønmodtagers mulige potentielle private forbrugsforøgelse udskydes til fordel for pensionsopsparingen og et øget investeringstempo her og nu. I praksis vil det reelle valg være måske endnu enklere fordi presset fra betalingsbalanceproblemerne og ønsket om et højt investeringsniveau til gavn for en stærkere beskæftigelsesfremgang næppe tillader meget betydelige private forbrugsforøgelser – hvorfor alternativet vel i realiteten er en mere klassisk betonet finanspolitisk stramning.

8. Det andet klassiske problem – eksportevnen

Det andet klassiske hovedproblem i dansk økonomi knytter sig til konkurrenceevnebegrebet. Man kan være ganske enig med de deltagere i debatten i Nationaløkonomisk forenings konference, som netop har fremhævet at industri- og erhvervspolitikken i de kommende år nødvendigvis må træde mere i centrum for indsatsen til løsning af vore strukturproblemer.

Som påvist af både Christen Sørensen, Jørgen Hansen og Morten Knudsen er der betydelige strukturmæssige problemer, som kun kan overvindes gennem en mere målrettet indsats i industri- og erhvervspolitikken:

- Det gælder vor internationale placering med hensyn til forskning, udvikling og teknologi.
- Det gælder vor eksportevne med hensyn til placering på lande og varemærker.
- Det gælder vor uddannelsesmæssige indsats – både med hensyn til sammensætning og niveau.

Alle disse problemer kan kun finde varige løsninger gennem en langsigtet målrettet industri- og erhvervspolitik. Desværre har vor samlede økonomiske politik ofte lidt under det problem, at Folketingets politikere i trængte situationer har afvist de mere langsigtede løsningsmuligheder med det kortsigtede argument, at de netop først virker på længere sigt.

Når det gælder Danmarks lønkonkurrenceevne – målt som vor lønomkostninger pr. produceret enhed i fælles valuta befinder vi os i en mere spidsfindig situation:

I international målestok er Danmark fortsat placeret i den nederste tredjedel indenfor OECD-området når det gælder lønomkostninger pr. produceret enhed.

Men lønkonkurrencediskussionen er blevet skærpet af udviklingen i valutakursrelationerne. Dansk LO er tilhænger af den faste kronkurspolitik – men det er ikke ensbetydende med at kronen i praksis bør revalueres! Det er specielt uheldigt i en periode med et højt betalingsbalanceunderskud i forhold til udlandet.

Her skal forfatteren ile med at understrege, at der ikke heri ligger en opfordring til en ny devaluering af den danske krone – der skal derimod opfordres til mere tænksomme overvejelser om, hvorvidt vi i de kommende år kan undgå at vi – mere eller mindre automatisk – følger D-marken opad indenfor EMS-systemet.

Alt i alt forekommer det mere hensigtsmæssigt at vi koncentrerer flest mulige kræfter omkring forbedringen af de konkurrenceparametre, hvor vi for alvor er bagud – fremfor en opslidende kamp på arbejdsmarkedet om nye pres på lønkonkurrenceevnen, som skaber fornyede ukonstruktive modsætningsforhold.

9. Tredje klassiske problem: Indtjening contra investeringer

Det tredje klassiske problem i dansk økonomi knytter sig til diskussionen om sammenhængen mellem fortidig indtjening i virksomhederne og fremtidige investeringer.

Flere praktiske statistiske analyser peger på den kendsgerning, at forklaringerne i investeringsfunktionen langt fra er så enkle: Ikke mindst den forventede økonomiske vækst, renteniveau og aktuelle strukturforhold har afgørende indflydelse på fremtidens investeringsudvikling.

Uanset indtjeningsniveauet er til stede kommer investeringerne med andre ord ikke »af sig selv«. Eller som det er sagt: »Man kan trække hesten til truget, men man kan ikke tvinge hesten til at drikke«.

Det rejser to sæt yderligere overvejelser:

- For det første aktualiserer det påny fagbevægelsens ønske om en lovpligtig overskudsdeling, som kan medvirke til at sikre et højere og mere stabilt investeringsniveau.
- For det andet aktualiserer det fornyede overvejelser om samspillet mellem offentlige og private investeringer. I dette lys er den seneste politiske beslutning om iværksættelsen af det store projekt, der hedder fast forbindelse over Storebælt også overordentligt heldigt.

10. Balance – i mere end een forstand

Holdbare løsninger på vore samfundsøkonomiske problemer forudsætter balance i flere henseender:

- Balance og »concensus« når det gælder økonomiske konsekvenser for samfundets grupper.
- En afbalanceret kombination af »udskudt forbrug« – pensionsreform – investeringsvækst.
- En målrettet industri- og erhvervspolitisk indsats på en række niveauer – både til styrkelse af forskning og udvikling og fremme af eksportevnen.
- Et styrket samspil mellem den offentlige og private sektor, herunder er ikke mindst en omfattende uddannelsesreform et centralt element i den nye nødvendige indsats.

Debatten om pensionsopsparing og pensionsreformer har også vist, at »den nødvendige økonomiske politik« og reformer kan kombineres – erfaringerne viser, at netop sådanne kombinationer er de mest holdbare og gunstige former for dansk økonomisk politik.